

Anthroposofické utváření společenství

Rudolf Steiner

ŠESTÁ PŘEDNÁŠKA

Stuttgart 27. února 1923

Nálada, ve které k vám dnes promlouvám, není ona nálada, ve které mně bylo dopřáno mluvit k vám v dobách dřívějších; neboť ze silvestrovského večera roku 1922 na rok 1923 zvedá se v pozadí této nálady hrozný obraz hořícího Goetheana. Je tomu tak, že bolest a utrpení, které musí prožívat ten, kdo pro obsah anthroposofie toto Goetheanum miloval, jsou tak veliké a takového rázu, že nemohou být vyjádřeny slovy. Mohlo by se možná zdát, jako by byl oprávněný pocit, že hnutí pohlížející do duchovna, jako je tomu u našeho hnutí anthroposofického, nemělo by mít tak hlubokou příčinu k truchlení nad ztrátou zevního památníku jeho bytostnosti. Ale s tímto Goetheanem, které jsme ztratili, je tomu přece jen jinak. Nebyla to libovolná stavba zevní, určená pro anthroposofickou věc. V době skoro desetiletého trvání stavby této budovy měl jsem často příležitost vyložit, jak to, co mohlo takové být za jiných, podobných příležitostí při stavbě domova pro nějaké duchovní nebo jiné hnutí, u našeho hnutí anthroposofického tomu tak být nemohlo. Často jsem poukazoval na to, že tu nešlo o to, mít duchovní hnutí, které svým vzrůstem vyvolalo v řadě obětavých, oddaných osobností úmysl, postavit mu vlastní domov, jenž by mohl být vybudován v nějakém obvyklém slohu. Tady se jednalo o to, že anthroposofie stojí na duchovém základu, který není nějaké jednostranné hnutí náboženské nebo umělecké, či poznávací, nýbrž hnutí obsáhlé, které chce různými směry projevovat největší lidské ideály, ideály poznávací, mravně náboženské i umělecké. A proto ani nemohl vzniknout úmysl vybudovat pro anthroposofické hnutí nějakou libovolně vytvořenou stavbu, nýbrž tato stavba musela i po stránce umělecké vyrůst z těchž pramenů, z nichž vzešly anthroposofické ideje jako výraz duchovního nazírání poznávacího hnutí anthroposofie. V době skoro desíti let snažilo se mnoho přátel, kteří mi stáli po boku, v tvarech každé jednotlivé linie, v každém zevním architektonickém a plastickém utváření, v každém nanesení barev zobrazit to, co vyvěrá z pramenů anthroposo-

fického nazírání, z anthroposofického života a z anthroposofického chtění. Toto nazírání, tento život byl vložen do vedení každé jednotlivé linie, do každého plastického tvaru, do každé barvy. A úzce byla tato stavba spjata s tím, co i jinak chtělo uvnitř anthroposofického hnutí pracovat a působit po stránce poznávací, po stránce umělecké. Přátelé, kteří například viděli v dornašské stavbě Goetheana eurytmické představení, měli zajisté dojem, jak vše, co téměř z nitra architektury a z vnitřního zobrazení hlediště a jeviště odpovídá na pohyby eurytmie, je v největší harmonii s těmito pohyby. Člověk mohl mít dojem, že z tvarů stavby, z plastických forem se rodí pohyby lidí na jevišti. Stál-li člověk na pódiu a tak ze srdce hovořil z ducha anthroposofie, tu téměř přicházel řečníku vsříc, téměř s ním mluvil každý tah linií, každý útvar. O to jsme usilovali. Ovšem, byl to první pokus. Ale usilovalo se o to a lidé to mohli také pociťovat. A proto je tomu tak, že ten, kdo věnoval svoji práci Goetheanu, shledával, že city, které vložil do této práce, byly těmi plameny, které žhnuly o silvestrovské noci, také pohlcneny. Právě intimní spojení anthroposofického cítění a anthroposofického chtění s těmito tvary, které tak velice vyplývaly z bezprostředního zření a byly pro toto zření vytvářeny, a které se nedají nikdy nahradit jakýmkoli formami myšlenkovými nebo jakoukoli interpretací, to činí bolest nad ztrátou Goetheana tak nesmírně hlubokou.

To však musí vstoupit do vzpomínek, které mohou v sobě chovat lidé, kteří si Goetheanum zamilovali a kteří cítili tento intimní souzvuk. A jistým způsobem si musíme toto Goetheanum postavit ve svém srdci jako vzpomínku. Poněvadž jsme na jedné straně vzhledem k naznačené intimitě pozbyli přístřeší, musíme tím intenzivněji hledat ve svých srdcích duchovní přístřeší místo toho, které jsme ztratili. Musíme o to usilovat všemi prostředky, abychom si pro věčnost vybudovali ve svých srdcích tuto stavbu, která nám byla pro naše zevní umělecké cítění vzata. Ale v pozadí toho všeho, co může dále působit na poli anthroposofie, zvedá se onen hrozný plamen, v němž se o půlnoci z 31. prosince na 1. ledna slily všechny jednotlivé plameny dohromady. A shořel nám, třebaže nikoli kus živoucí duchovní anthroposofie, ale přece jen velký kus práce, kterou jsme usilovali vykonat pro anthroposofii naší přítomnosti.

Věřím, že to, čeho jsme se dožili, jestli se to správně zakoření v srdcích našich anthroposofických přátel, především, že z bolesti a zármutku nám přece jen bude dána síla ke všemu, co máme vykonat v nej bližší době na poli anthroposofické práce. V životě je tomu již tak, že když určitý počet lidí si musí říci, že snášeli společně určité neštěstí, že je to také jistým způsobem k sobě váže, takže se jim může z druhé strany opět dostat síly ke společnému účinnému působení. A ze zážitků, nikoli z nějaké šedé teorie nebo z abstraktních myšlenek, mají přitékat síly, které nás mají produševnit k anthroposofickému konání.

Moji milí přátelé, tyto věci bych chtěl přece jen připojit k tématu, které jsem si musel určit pro tyto dva dny, k vyličení podmínek pro vytvoření anthroposofické pospolitosti. Chtěl bych toto vyličení připojit proto, poněvadž, nehledě k tomu, že jsou tyto věci hluboce vepsány do srdcí, poukazují na jednu ze skutečností, ke kterým bychom opravdu měli v těchto dnech zcela vážně přihlédnout. Do stavby Goetheana vproudilo mnoho obětavosti a smyslu pro oddanou práci. A podněty k této obětavosti a ke smyslu pro oddanou práci vznikly v údobí dvou desetiletí od té doby, co se anthroposofii věnujeme, všude tam, kde anthroposofie žila. Vzešly ze srdcí, která byla anthroposofií nadšena. A Goetheanum byl čin společnosti anthroposoficky smýšlejících lidí. Přemýšlíme-li dnes z nejrůznějších pohnutek - a musíme o tom přemýšlet - jak má být Anthroposofická společnost oživena, nesmíme na druhé straně zapomenout, že tato Anthroposofická společnost žila již dvě desetiletí, že v ní přece jen u velkého počtu lidí došlo k mnohým osudovým zážitkům ve společném konání a společném usilování, a že Anthroposofická společnost není něčím, co bychom snad dnes mohli založit znova; neboť dějiny, skutečné dějiny, prožité dějiny, které působily, se nedají vymazat. Dnes nelze znova začít s věcí, která započala před dvěma desetiletími. Při našem jednání bychom se měli již takového nedorozumění vystříhat. Kdo průběhem doby přistoupil k Anthroposofické společnosti, může jí zajisté mnohé vytýkat; a to plným právem. A byla tu v tomto smyslu pronesena oprávněná a závažná slova. Ale je třeba přece uvážit, že Anthroposofická společnost je něco, co působilo, že v ní je přece také dost lidí, kteří mohou dnes vyslovit závažná, obsažná slova, ži

votem podložena, smutná i bolestná: Nám společně shořelo naše milované Goetheanum.

Je přece jen rozdíl, jestliže někdo přistoupil ke Společnosti například v roce 1917 nebo později, anebo jestli byl někdo k této Společnosti v takovém vztahu, že pronáší taková bolestí naplněná slova ze svého delšího nejhlubšího vnitřního prožívání. Pod dojmem této skutečnosti měli bychom tu vlastně jednat. Pak snad přece jen něco zmizí, něco významného z oněch pocitů, které tu byly zajisté z oprávněných důvodů vysloveny mnohými našimi přáteli. K mému sluchu dolehla - cítil jsem zajisté, že je to oprávněné - slova: Po tom všem, co jsem tu slyšel, nemohu už nyní, až se vrátím domů, mluvit o anthroposofii tak, jak jsem to činil, dokud jsem byl ještě pln iluzí. Pravím, že něco z obsahu těchto slov přece jen zmizí, uvážíte-li, co lidé, kteří jsou anthroposofy již po dvě desetiletí, v téže době společně prožívali - a v poslední době společně také protřpěli, poněvadž to utrpení je konečným článkem dlouhého spoluzití s Anthroposofickou společností. A to máme také cítit, neboť to nemohou smazat ani ony starosti, které cítíme v těchto dnech. To je něco, co zůstává! A to zůstane, i kdyby tu události probíhaly ještě hůře, než jak se to stalo. Což musíme pro povrch zapomínat na to hlubší? A to nesmíme činit v duchovním hnutí, které vyvěrá z hloubek lidského srdce a lidské duše. Bez Slunce - také Slunce se zatemňuje - bez Slunce, v příslušném významu slova, není to, co vstoupilo do světa jako anthroposofické hnutí. To ovšem nezbraňuje brát věci v tomto kruhu tak, jak se právě nabízejí, aby bylo pro anthroposofii opět získáno správné prostředí ve skutečné Anthroposofické společnosti. Ale potřebujeme takovou náladu, ze které jedině lze toho dosáhnout.

Nemohu se ovšem dotknout dnes všeho, co přichází v úvahu. Vynasnažím se v obou přednáškách uvést podle možnosti vše, co je třeba říci; všechno však vysloveno být nemůže, ale na dvě věci chci zvláště poukázat: na naléhavou potřebu vytvoření pospolitosti v Anthroposofické společnosti, jakož i na onen symptom, který vstoupil do anthroposofického hnutí jako mimořádně uspokojující hnutí mládeže. Na anthroposofické půdě se však musí na mnohé pohlížet jinak, než je tomu jinde. Nebyli bychom právě na této půdě, po které tak mnozí touží, kdyby nebylo možno pohlížet na věci jinak, než jak se na ně pohlížívá v dnešním životě.

Vytvoření pospolitosti! Je nanejvýš pozoruhodné, že se ideál tvoření pospolitosti vynořuje zvláště v naší současnosti. Tento ideál tvoření pospolitosti vyvěrá dnes u velmi mnohých lidských duší z elementárního, hlubokého citění, ze zcela určitého poměru člověka k člověku chovajícího v sobě podnět ke společnému působení. Když před nějakým časem ke mně přišla skupina mladších bohoslovců, kteří se připravovali pro povolání duchovních správců, byl v nich především podnět k náboženské obnově, k takové náboženské obnově, která je proniknuta skutečnou silou Kristovou, podnět k náboženské obnově, který by mohl podchytit mnoho lidských duší přítomnosti, jak chtějí být uchopeny, ale jak je jim to nemožné dosáhnout uvnitř tradičních náboženských vyznání přítomnosti. Musil jsem tehdy užít slov, na kterých, jak se mně zdá, při vývoji tohoto proudu náboženské obnovy velmi záleží. Musil jsem říci: V pravém smyslu se musí vyvinout snaha o budování pospolitosti, o základy v náboženském a v pastorálním působení, které by spojovaly člověka s člověkem. A těmto přátelům, kteří ke mně přišli, jsem řekl: abstraktními slovy, kázáním v obyčejném smyslu, skrovnými bohoslužebnými úkony, které tu namnoze ještě zbyly v tom neb onom vyznání, tím nelze působit k vytvoření pospolitosti na poli náboženském. Co také v oboru náboženském směřuje čím dále tím více k intelektualismu, to způsobilo, že opravdu nemalý počet nynějších kázání je proniknut živlem racionálního, intelektuálního. Co takto dnes přistupuje k lidem, nespojuje je, nýbrž naopak rozděluje na jednotlivce, jejich sociální společnost je atomizována. To musí být pochopitelné tomu, kdo ví, že všechno, co je rázu racionálního, intelektuálního, to si mohu osvojit jako jednotlivá lidská individualita. Dosáhnu-li jen ve svém individuálním lidském vývoji určitého stupně vzdělání, mohu si, aniž bych se musel opírat o jiné lidi, osvojit intelektuální vědění a mohu se v tom čím dále tím více zdokonalovat. Myslit mohu sám, logiku pěstovat sám a mohu to činit tím dokonaleji, čím více to konám sám. Člověk má dokonce i potřebu vzdalovat se světa, pokud jen možno, také světa lidí, zůstává-li v oblasti čistě logického myšlení. Ale pro takovou osamělost člověk přece jen založen není. A když se dnes chci pokusit nikoli rozumově, nýbrž obrazně objasnit, co v hlubinách lidských srdcí usiluje o pospolitý život, musí se to dít proto, poněvadž žijeme

v době přechodu k utváření duše vědomé v lidské bytosti, neboť náš život musí být čím dál tím vědomější a vědomější. Být vědomějším však ještě neznamená být intelektuálnějším. Být vědomějším znamená, že už nemůžeme zůstat stát na pouhém instinktivním prožívání. Ale právě na půdě anthroposofické se musíme pokoušet, abychom to, co pozvedáme do jasného vědomí, přece jen podávali v plnosti elementárního života, řekl bych života, který je pro lidské citění stejně přizpůsobený naivnímu vnímání a citění. To se musí podařit! Tak máme v lidském životě určitý druh společenství, které je patrné všem lidem a které po celém světě ukazuje, že lidstvo je založeno pro společenství, pospolitost. Je to ona pospolitost, na kterou všude poukazuje i dnešní kultura, dnešní politický i hospodářský život, většinou však velmi škodlivě, ale od níž se přece jen můžeme učit, byť způsobem primitivním.

Dítě je v prvních letech svého života uváděno do lidského společenství, které je pospolitostí reálnou, konkrétní, a bez které žít nemůže. Je to pospolitost lidské řeči. V řeči, řekl bych, staví nám příroda před duševní zrak určitou formu pospolitosti. Řečí, zvláště řečí mateřskou, která je lidské bytosti vočkována v době, ve které dětské éterné tělo není ještě zrozeno, přistupuje k člověku první působení toho, co v něm vyvolává vědomí pospolitosti. A je proviněním našeho racionálního věku, že sice pocítujeme řeč jednotlivých národů způsobem agitačně-politickým, že pocítujeme národnost podle řeči, avšak nepřihlížíme vůbec k hlubokým, intimním duševním konfiguracím, k nesmírným hodnotám osudovým a karmickým, které jsou svázány řečí s jejím geniem jako přirozeným základem lidského volání po pospolitosti na základě lidského přirozeného založení člověka. Čím bychom byli, kdybychom museli chodit kolem sebe a nemohli bychom u druhých lidí zaznamenávat tentýž duševní život ve stejně znějících slovech, ve slovech, do nichž vkládáme svůj vlastní duševní život? A je jen třeba, aby se každý z nás aspoň trochu cvičil v sebepoznávání, a pak již dosáhneme toho, co nemohu nyní pro krátkost času rozvádět, totiž přehledu všeho, čím jsme zavázáni řečí za první, nejprimitivnější tvoření lidské pospolitosti.

Ale je tu ještě něco hlubšího, i když se to v životě vyskytuje řídkěji než lidská řeč. Lidská mluva je něčím, co váže lidi na jisté vněj-

ší úrovni do pospolitého života; co však ještě neproniká dostatečně hluboko k nej intimnějším základům duševního života. V pozemském životě zjišťujeme v určitých okamžicích také ještě něco jiného než řeč, něco, co sahá ještě hlouběji než řeč, co vytváří pospolitost. A to cítí ten, kdo se v pozdějším věku svého života, dopřeje-li mu to osud, setká s lidmi, které znal ve svém dětství. Mysleme si ideální případ, kdy se někdo setká řízením osudu se třemi, čtyřmi, pěti druhy z dětství, s nimiž nebyl pohromadě již po desetiletí, s nimiž snad prožíval dobu například mezi svým desátým a dvacátým rokem. Představme si takové dobré lidské vztahy, plodné vztahy, láskou proniknuté vztahy mezi těmito lidmi a vmysleme se v duchu do myšlenky, co to znamená, když se v duších těch lidí nyní společně navzájem rozezvučí vzpomínky na doby, které spolu prožívali ve svém dětství! Vzpomínky tkví hlouběji než všechno to, co spočívá na úrovni mluvy. Když čistá duševní mluva vzpomínek může spojovat člověka s člověkem, tu se duše spolu rozezvučí intimněji, i když snad jen nakrátko. A nejsou to zajisté - kdo má takové zážitky na tomto poli, ten to ví - nejsou to snad jen jednotlivé skutečnosti, které tyto vzpomínky vyvolávají a které přecházejí z duše do duše, když se tu v duších vynořuje všechno to nesmírně intimní a hluboké, k čemu může dojít v takovém ideálním případě, jak jsem jej právě konstruoval. Je tu něco docela jiného; není to konkrétní obsah vzpomínkových myšlenek, je to něco zcela neurčitého a přece zase tak určitý prožitek, společný prožitek těchto lidských duší, je to znovuvstání toho, s čím jsme byli pohromadě, ve stonásobných jednotlivostech, které však splývají v celek; je to všechno to, co se vynořuje z druhé duše jako společné vzpomínky, jako probouzející činitel celistvosti zážitků.

Tak je tomu v pozemském životě. A ze sledování této duševní skutečnosti do oblasti duchové musel jsem tehdy říci oněm přátelům bo- hoslovcům, kteří ke mně přišli v naznačeném úmyslu: Má-li se skutečně vytvářet pospolitost v práci pro náboženskou obnovu, je tu třeba v přítomné době použitelného a sladěného kultu. Společné prožívání kultu poskytuje člověku něco, co jednoduše svojí podstatou vyvolává v lidské duši pocit pospolitosti. A hnutí pro náboženskou obnovu tomu porozumělo: přijalo tento kult a mám zato, že to bylo závažné slovo, které zde v tyto dny pronesl dr. Rittelmeyer, že z hle

diska tvoření pospolitosti vyvstává anthroposofickému hnutí ze strany hnutí pro náboženskou obnovu snad jedno z největších nebezpečí. Neboť v tomto kultu spočívá nesmírně významný činitel pro tvoření pospolitosti. Spojuje člověka s člověkem. Ano, co obsahuje tento kult, co spojuje člověka s člověkem, co může vytvářet z těch, kteří byli atomizováni intelektualitou, logikou, opět obec, a co takovou obec určitě vytvoříš - To zřejmě mínil dr. Rittelmeyer, neboť tu máme prostředek pro vytvoření pospolitosti! Poněvadž však také Anthroposofická společnost směřuje k pospolitosti, bude muset pro to také najít vhodný prostředek, nemá-li jí ze strany Hnutí pro náboženskou obnovu hrozit jisté nebezpečí.

Jaké je tajemství toho, co vytváří pospolitost z podstaty kultu, jak byl právě s tímto cílem nalezen pro Hnutí pro náboženskou obnovu? Co se vyslovuje v kultických formách, ať jsou dány v obřadu nebo slovech, to je obraz skutečných zážitků, ovšem nikoli skutečných zážitků, které prožíváme tady na Zemi, nýbrž skutečných zážitků v onom světě, které člověk prožívá ve svém předzemském bytí, v době, kdy je v druhé části své cesty mezi smrtí a novým zrozením, v onom světě, jímž člověk prochází od oné chvíle, která počíná od půlnoční hodiny lidského bytí mezi smrtí a novým zrozením, až k sestoupení do pozemského života. V oblasti, kterou tam člověk prochází, je svět, jsou události, jsou příznačné jevy, které jsou zobrazeny v pravdivých, skutečných kultických formách. Co tudíž pociťuje člověk, který spoluprožívá kult s ostatními, s nimiž ho svedla dohromady karma - a karmické vztahy jsou tak propletené, že můžeme napořád předpokládat karmu všude, kde jsme s lidmi svedeni dohromady¹?- Dožíváme se s nimi společných vzpomínek z předzemského bytí. To se vynořuje v podvědomých hlubinách duše. Než jsme sestoupili na Zem, prožili jsme společně svět, který máme v kultu tady na Zemi před svými dušemi. A to je mocné pouto, to je skutečné přivádění nejen obrazů, ale oněch sil z nadmyslového světa do světa smyslového, které se člověka týkají velmi intimně, které jsou spojeny s nejintimnějším pozadím lidské duše. Proto kult spojuje, poněvadž se v něm snáší z duchovných světů to, co jsou síly tohoto duchového světa, poněvadž člověk má v pozemském životě před sebou to, co je nadzemské. Nemá to před sebou v slovech rozumových,

kteřá způsobují zapomínání na světy duchové i v podvědomých hlubinách duše, nýbrž má to před sebou v živém obraze, jenž je proniknut silou, jenž není pouhý symbol, není mrtvý obraz, nýbrž nositel síly, poněvaď člověk má před sebou to, co patří k jeho duchovému okolí tehdy, když již není v pozemském těle. Obsáhla, do duchovna směřující společná vzpomínka je to, co je v kultu onou pospolitost vytvářející silou.

Takové síly je třeba Anthroposofické společnosti, aby v ní mohlo dojít k vytvoření pospolitosti! Ale základ pro vytvoření pospolitosti v anthroposofickém hnutí musí být položen jinak, než jak je tomu v Hnutí pro náboženskou obnovu, třebaže jedno nevyklučuje druhé, nýbrž obě hnutí mohou být v nejkrásnějším souladu, rozumí-li se těmto vztahům správně po stránce pocitové. Ale musíme tomu také nejprve správně rozumět, jak může také jiný pospolitost vytvářející činitel vstoupit do lidského života. Z útvaru kultu k nám vyzařuje vzpomínka převedená do duchovna. Kultovní útvar hovoří k něčemu hlubšímu, než je lidský intelekt. Promlouvá k lidské mysli, neboť lidská mysl rozumí, v podstatě vzato, duchové mluvě, třebaže v tomto pozemském životě nevstupuje mluva duchového světa do bezprostředního vědomí. Máme-li nyní porozumět onomu druhému činiteli, který musí zastávat odpovídající roli ve společnosti anthroposofické, je především třeba, abyste nepohlíželi pouze na tajemství řeči a vzpomínek v souvislosti s podstatou tvoření pospolitosti, nýbrž abyste pohlédli také ještě na něco jiného v lidském životě. Podívejte se na stav snícího člověka a srovnejte tento stav snícího člověka s plně probuzeným člověkem v denním životě.

Říše snů, ta může být krásná, velkolepá, plná obrazů, může být mnohovýznamná, může znamenat mnoho; ale je to říše, která vzhledem k pozemskému životu člověka izoluje. Se světem svých snů je člověk sám. Někaký člověk odpočívá, spí a sní; jiní jsou kolem něho, dejme tomu rovněž spící nebo bdělí; světy, které jsou v jejich duších, zprvu pro to, co on ve snovém vědomí prožívá, nemají s jeho snovým vědomím nic co činit. Člověk se ve své říši snů izoluje a ještě více se izoluje ve svém světě spánku. Když se probudíme, vžíváme se do jistého druhu pospolitého života. Prostor, v němž dlíme, v němž dlí i druhý člověk, jeho vnímání, představy o tomto prostoru, které

o něm druhý člověk má, máme i my. Probouzíme se pro naše okolí v určitém rozsahu k témuž vnitřnímu duševnímu životu, jako se probouzí i druhý člověk. Tím, že se probouzíme z izolovanosti snů, probouzíme se až po určitý stupeň do lidské společnosti prostě povahou našich lidských vztahů k zevnímu světu. Probuzením přestáváme být tak dokonale v sobě samých, tak zapředeni a uzavřeni, jak tomu bylo v říši snů, byť bychom snili sebekrásněji, sebevelkolepěji, mnoho- významněji. Avšak jak se probouzíme? Probouzíme se vlivy zevního světa; probouzíme se světlem, probouzíme se zvukem, probouzíme se účinkem tepelných jevů, probouzíme se působením všech možných obsahů smyslového světa, a - probouzíme se také působením vnější stránky druhého člověka, působením jeho přirozenosti. Probouzíme se do všedního denního života působením přirozeného světa, který nás probouzí, přesazuje nás z naší izolovanosti do určité pospolitosti života. Neprobouzíme se - a to je tajemství všedního života - ne- probouzíme se ještě jako člověk druhým člověkem, obsahem jeho nejhlubšího nitra. Probouzíme se světlem, probouzíme se zvukem, probouzíme se možná slovem, které k nám pronáší druhý člověk, z něhož zní to, co patří k jeho přirozenosti; probouzíme se působením slov, která on pronáší z nitra navenek. Neprobouzíme se tím, co probíhá v hlubinách duše druhého člověka. Probouzíme se tím, co je v druhých lidech přirozené; neprobouzíme se však v obyčejném všedním životě duchovně-duševním obsahem druhého člověka.

To je třetí probuzení, anebo alespoň třetí stav duševního života. Z prvního do druhého se probouzíme voláním přírody. Ze stavu druhého do třetího probouzíme se voláním toho, co je v druhém člověku rázu duchovně-duševního. Ale toto volání musíme nejprve zaslechnout! Přesně tak, jako se správně probouzíme do denního pozemského života působením zevní přírody, tak máme také co činit i s vyšším stupněm probuzení tehdy, když se správně probudíme tím, co je v našem bližním duchovně-duševního, když se učíme také v sobě pociťovat duchovně-duševní část našich bližních tak, jako při obyčejném probuzení cítíme ve svém duševním životě působení světla a zvuku. Můžeme zřít v izolovanosti svých snů sebekrásnější obrazy, můžeme v tomto izolovaném snovém vědomí prožívat věci mimořádně velkolepě - čist například budeme zprvu asi sotva moci, nebu

dou-li následovat obzvláště abnormální stavy. Tento vztah k zevnímu světu nemáme. Nuže, moji milí přátelé, ať přijímáme z anthroposofie, z této zvěsti z duchovných světů, sebekrásnější ideje, teoreticky si můžeme osvojit všechno, co lze říci o těle éterném, astrálním, a tak dále; ale duchovému světu tak ještě neporozumíme. První porozumění duchovému světu začneme vyvíjet teprve tehdy, probudíme-li se v tom, co je v jiném člověku duchovně-duševního. Teprve pak počíná pravé porozumění anthroposofii. Ano, abychom anthroposofii skutečně porozuměli, musíme vyjít od onoho stavu, který můžeme označit jako probuzení člověka duchovně-duševním obsahem člověka druhého.

Sílu k tomuto probuzení můžeme vyvinout tím, když budeme pěstovat v určité lidské pospolitosti duchovní idealismus. V naší době se mnoho mluví o idealismu. Ale idealismus je nyní v kultuře a civilizaci přítomnosti něco téměř zevšednělého. Neboť skutečný idealismus máme jen tehdy, uvědomíme-li si, že přesně tak, jako přivádíme duchový svět do světa pozemského, stavíme-li před svůj zrak kultické formy, tak pozvedáme vzhůru do světa nadsmyslově-duchového něco, co zříme v pozemském světě, něco, co jsme se v něm naučili poznávat a rozumět, a co pak pozvedáme k nadsmyslově duchovnímu, na stupeň ideálu. Konáme-li kultický obřad, vnášíme do obrazu naplněného silou svět nadpozemský. Do světa nadsmyslového se pozvedáme svým duševním životem tehdy, když to, co prožíváme ve světě fyzickém, duchovně-idealisticky prožíváme tak, že se to učíme pociťovat jako prožité v nadsmyslovém světě: a když se to učíme tak pociťovat, že si řekneme: to, co jsi vnímal ve světě smyslů, náhle oživne, pozvedneš-li to k ideálu. Oživne to, pronikneš-li to správně svojí myslí a podněty své vůle. A když celé své nitro správně prozáříš svojí vůlí, když se k němu obrátíš s nadšením, pak kráčíš se svojí smyslovou zkušeností, tím, že ji idealizuješ, opačnou cestou, než kterou kráčíš, když vtajíš nadsmyslový obsah do podoby kultické. Ať již máme malou nebo velkou anthroposofickou společnost, vždycky můžeme toho, co je obsaženo v právě podané charakteristice, v jistém smyslu také dosáhnout. Můžeme toho dosáhnout, budeme-li schopni živoucí silou vkládanou do tvoření idejí o duchovnu skutečně se dožít něčeho probouzejícího; dožijeme se něčeho, co

m ub .ili.u|<- pouze to, čeho se dožíváme smyslově tak, že ideálem je tu jen abstraktní myšlenka, nýbrž tak, že tento ideál nabývá vyššího života tím, že se do něho vžíváme, aby se stal protiobrazem kultu, totiž pozvednutím smyslového obsahu do života nadmyslového. Toho můžeme, moji milí přátelé, dosáhnout citově, dáváme-li si záležet na tom, abychom všude tam, kde pěstujeme anthroposofii, pronikali toto pěstování také produchovnělým cítěním, když už jen dveřmi do místnosti, a ta může být sebevšednější, ale je posvěcená společnou anthroposofickou četbou - procházíme s úctou. A toto cítění si musíme umět v sobě vyvolat v každém jednotlivém případě, v němž se spojujeme ke společnému přijímání anthroposofického života. A to musíme učinit nejen svým nejvnitřnějším abstraktním přesvědčením, nýbrž musíme to přivést až k vnitřnímu prožití, takže v místnosti, ve které pěstujeme anthroposofii, nesedíme jen v počtu tolika a tolika lidí přijímajících podávaný obsah jen sluchem, anebo to, co přijímají a pročítají, přeměňují ve své myšlenky, nýbrž když celým děním, spojeným s přijímáním anthroposofických idejí, umožňujeme v místnosti, ve které anthroposofii pěstujeme, přítomnost skutečné reálně-duchové bytosti. Právě tak jako jsou při konání kultického obřadu ve smyslovém světě přítomny božské síly způsobem smyslovým, musíme se učit svojí duší, svým srdcem, celým svým vnitřním duševním založením umožnit v místnosti, ve které zaznívá anthroposofické slovo, přítomnost skutečné duchové bytosti; a naši mluvu, naše cítění, naše myšlenky, naše podněty vůle musíme vést ve smyslu spirituálním, to jest nikoli v nějakém smyslu abstraktním, nýbrž v tom smyslu, že cítíme, jako kdyby na nás dolů pohlížela a naslouchala nám bytost, která se nad námi vznáší, která je reálně-duchovně přítomna. Musíme vnímat duchovní přítomnost, nadmyslovou přítomnost, která s námi je tím, že pěstujeme anthroposofii. Pak počíná být jednotlivé anthroposofické působení realizováním nadmyslového světa samého.

Jděte do primitivních pospolitostí: shledáte se u nich ještě s něčím jiným než pouze s řečí. Řeč je tím, co sedí v horním člověku. Přihlédneme-li k člověku celému, nacházíme v primitivních lidských společnostech to, co člověka s člověkem spojuje v příbuzné krvi té společnosti. Pokrevní svazky spojují lidi v pospolitost. Avšak v krvi žije

jako skupinová duše nebo jako skupinový duch to, s čím se tímtež způsobem ve svobodném lidstvu nesetkáváme. Do skupiny lidí, kteří byli spojeni pokrevními svazky, vstupovala společná duchovnost, abych tak řekl, zdola vzhůru, kde protéká žilami určitého počtu lidí společná krev, tam je přítomen skupinový duch. A právě tak může být tím, co společně prožíváme při společném studiu anthroposofického obsahu, přivolán ne sice takový skupinový duch pomocí krve, ale přece jen reálný duch pospolitosti. Jsme-li schopni reálného ducha pospolitosti pociťovat, tehdy se spojujeme jako lidé k pravé pospolitosti. Anthroposofii musíme jednoduše uskutečňovat; uskutečňovat ji tím, že budeme umět v našich anthroposofických pospolitostech vyvolat vědomí: když se lidé scházejí ke společné anthroposofické práci, probouzí se člověk duchovní duševností druhého člověka. Lidé se probouzejí vzájemným působením; a tím, že se vždy opět a opět shledávají, a poněvadž mezi tím každý z nich prožil zase něco jiného a došel dále a tím svůj stav pozměnil. Je to probuzením za rašení a pučení. A když jste, moji milí přátelé, už objevili možnost, že se lidské duše probouzejí lidskými dušemi a lidští duchové lidskými duchy, že jdete do anthroposofické pospolitosti s živým vědomím: teprve teď se stáváme tak bdělými lidmi, že teprve anthroposofii společně rozumíme, a když pak na základě tohoto porozumění přijímáte do probuzené duše - nikoli pro vyšší stupeň bytí spící duše všedních dnů - když do této probuzené duše přijímáte anthroposofické ideje, pak sklání se dolů nad vaši pracovní společná, reálná duchovost. Je to vůbec pravda, mluvit o světech nadsmyslových a nebýt schopen povznést se k pochopení takové reálné duchovosti, takového obráceného kultur Teprve tehdy uzpůsobujeme se k pochopení, k uchopení duchovna, nechováme-li v sobě ideje o duchovnu jako o něčem abstraktním a teoreticky můžeme předávat, co sami sobě jen teoreticky reprodukuje, nýbrž když můžeme věřit, avšak věřit na základě dokazující víry, že duchové jsou v našem duchovním chápání s námi v duchové pospolitosti. Zevním zařízením nemůžete nikdy vyvolat anthroposofickou pospolitost. Musíte ji vyvolat z nejhlubších pramenů lidského vědomí.

Dnes jsem vám k tomu ukázal část cesty: zítra budu ve svém líčení pokračovat. Takovým líčením bych chtěl maličko poukázat na

to, že chce-li se Anthroposofická společnost vyvíjet dál, je pro ni nejdůležitější, aby byla skutečně proniknuta pravým porozuměním anthroposofii! Bude-li tu to pravé porozumění, pak je toto porozumění cestou nejen k idejím ducha, nýbrž i k pospolitosti s duchem. Pak vytváří toto porozumění pospolitosti také pospolitost s duchovým světem. Pak je vědomí této pospolitosti s duchovým světem také pro pospolitost tvořivé. A pospolitosti předurčené karmou se budou tvořit. Budou účinkem pravého anthroposofického vědomí. Zevními prostředky toho nelze docílit. Líčí-li vám to tak někdo, pak je to šarlatán.

Nuže, až po určitý stupeň byly tyto věci přece jen ve dvou desetiletích anthroposofického vývoje srozumitelné, mnohým také ve smyslu spirituálním. Snad bude možné zítra v těchto úvahách pokračovat a pak poukáží ještě i na jiný cíl. Nyní bych chtěl ještě připojit několik slov, která by pro vás mohla být podnětná při tomto líčení spirituálních základů tvoření anthroposofického pospolitého života. Na jedné straně máme přece v anthroposofickém hnutí skutečně to, z čeho musí takové líčení vyplývat, jak jsem vám je právě podal. Anthroposofická společnost může vypadat v určitých údobích tak nebo onak. Anthroposofie je nezávislá na kterékoli Anthroposofické společnosti a může také zcela nezávisle na ní být nalezena. Anthroposofie může být ovšem také zvláštním způsobem nalezena tím, že se člověk dovede probudit druhým člověkem a z tohoto probuzení může vzejít vytvoření anthroposofické pospolitosti. Neboť se probouzíme lidmi, s nimiž se scházíme vždy znovu a znovu, a proto s nimi zůstáváme pohromadě. Tehdy jsou tu pro to důvody spirituální. Tomu je třeba v Anthroposofické společnosti stále více rozumět. A vlastně by mělo být všechno, co je k prospěchu Anthroposofické společnosti, proniknuto silami, které přece jen všude vedou k anthroposofického obsahu.

Byl jsem hluboce uspokojen, když jsem se týden účastnil malých i velkých shromáždění, v nichž se připravovalo to, co se dělo tyto dny na schůzi delegátů, a kde se debatovalo jako v parlamentu nebo ve spolcích a podobně při obyčejných racionalistických všedních úvahách, když jsem přišel do shromáždění mladých akademiků. Mluvílo se tam také o tom, co se má dělat. Po nějaký čas se mluvílo o zev-

ních věcech, ale po chvíli se přešlo jaksi znenadání přímo k probírání anthroposofických záležitostí. Záležitosti všedního života vstoupily jaksi samy sebou do takového proudu, že pak, když se mluvilo anthroposoficky, mohly být věci prohovořeny. To by bylo to nejkrásnější, kdyby nebyly vyumělkovaně, sentimentálně vyumělkovaně, mlhavě, jak se to také často dělo, přitahovány za vlasy anthroposofické teorie, nýbrž kdyby se samozřejmou cestou, z obyčejných potřeb života a z jejich prohovoření přišlo na to, že nyní se již neví, jak se má studovat; jak se má studovat chemie, fyzika, nepočne-li se, chceme-li se informovat o nutnosti studia, mluvit o anthroposofii. Tu je duch, který mezi námi může panovat.

Avšak do zítřejšího večera nedojdeme k žádnému výsledku, budou-li věci pokračovat tak jako dosud. Dostáváme se do nesmírného chaosu, do tragického chaosu. Neboť nesmíme všelijaké věci sentimentálně přitahovat za vlasy, nýbrž musíme vlévat do svých srdcí anthroposofické podněty, úplně jasně anthroposofické podněty. Pak bude mít naše jednání plodný průběh.

Ale tak, jak se věci mají nyní, vidím tu v sále dvě strany lidí, dvě skupiny lidí, které si vzájemně vůbec nerozumějí, a které nedovedou učinit ani první krok k vzájemnému porozumění. Proč? Poněvadž na jedné straně se musí hovořit na základě dvacetiletých prožitků, z nichž jsem si dnes na počátku dovolil něco uvést, a na druhé straně není o tyto zážitky žádný zájem. To není míněno v nijakém kritickém smyslu, nýbrž ve smyslu starostlivé domluvy. Zažili jsme přece, že se našli lidé, dobře to mínící lidé svým způsobem nadšení pro anthroposofii, kteří jednoduše naše vývody utínali tím, že říkali: Všechny tyto referáty nás nezajímají, jsou-li nám tu dále předkládány ve chvíli, kdy jde přece o to, aby to poznali ti, kdo ještě neznají závažná nebezpečí, jimž je Anthroposofické společenství vystavena. To je na jedné straně elementární, řekl bych, přirozený zájem o život v Anthroposofické společnosti, o život, který má v sobě něco familiárního, ale také dobré stránky rodinného života; na druhé straně je tu to, co se o to nezajímá, co má jen všeobecnou představu o Anthroposofické společnosti. Jak se věci jeví dnes, jsou obě hlediska oprávněná, tak oprávněná, že když se brzy nedostaneme ke zcela jiné formě diskuse, bylo by nejlepší - a nyní vyslovuji jen své mínění, neboť

to, co se má stát, musí vzejít z kruhu společnosti samé – kdybychom na jedné straně ponechali Anthroposofickou společnost takovou, jaká je, a vedle toho založili pro všechny ty, kteří chtějí něco docela jiného, sdružení i svobodných anthroposofických pospolitostí. Obě by mohly na své půdě pěstovat to, co mají na srdci. Měli bychom tu na jedné straně starou Anthroposofickou společnost a na druhé straně bychom měli volné sdružení úzce spolu souvisejících svobodných pospolitostí. Obě společnosti by mohly najít způsob, jak žít pospolu. Ale bylo by vždy lepší, aby k tomu došlo, než ona beznadějnost, ke které by muselo dojít zítra večer, kdyby diskuse probíhaly jako dosud. Proto vás prosím, abyste vřadili do dalších diskusí také naznačenou myšlenku, chcete-li předejít nepravdě, která by spočívala v nějakém klížení, lhostejno, ponecháme-li to staré, nebo to staré předěláme. Zůstanou-li věci tak jak jsou, kdy jedna strana neporozumí druhé, mohla by být ustavena naznačená dvě sdružení uvnitř anthroposofického hnutí. To, moji milí přátelé, říkám ze starostlivého, z navýsost starostlivého srdce; neboť nikdo mi neupřel, že rozumím, co to znamená mít starost o věc anthroposofie. A ani mi nikdo neupřel, že sám vím, co znamená milovat tuto anthroposofickou věc. Je však lépe mít dva milující se sourozence, kteří jdou každý svou vlastní cestou, jen když se setkávají ve společném ideálu, než tu mít něco, co po krátkém čase opět povede do chaosu.

Moji milí přátelé, nesmíme přece přehlédnout, že věci, které nám působí potíže, tkví v založení jednotlivých útvarů. To mělo být přesně propracováno. Nechci tvrdit, že poslední ústřední představenstvo vykonalo v podstatě více práce než představenstvo předchozí, zajisté ne více, než jsem něco podobného vykonal sám v ústředí, dokud jsem byl generálním sekretářem. Ale o to nejde. Jde o to: k čemu mělo dojít v anthroposofickém smyslu poté, kdy zde ve Stuttgartu došlo k založení jednotlivých nových útvarů. Tato otázka musí být zodpovězena. Neboť nyní nelze tyto založené útvary jednoduše sprovdit ze světa. A když tu již jsou, musíme se informovat o jejich životních podmínkách. Ale nenaučíme-li se porozumět tomu, jak je spravovat v anthroposofickém smyslu, což jsme v posledních čtyřech letech právě nedovedli, postavíme-li je do anthroposofického hnutí jako cizorodá tělesa, jak se to právě stalo, pak nám tyto útvary, které vznik-

ly od roku 1919, zničí celé anthroposofické hnutí, zničí nám každé ústřední předsednictvo, nechť je nazveme jakkoli. Proto jde o to, abychom diskutovali o věcech, nikoli o osobách, a aby nám bylo jasné, jak má být Anthroposofická společnost utvářena, když již do sebe tyto útvary přijala, z nichž jeden je tak krásný, totiž waldorfská škola. O tom nebylo proneseno ani slovo, poněvadž ti, kteří jsou obeznámeni s věcmi, které se dějí ve Stuttgartu, vlastně více méně mlčeli. Zvláště bych si přál, aby oba pánové z ústředního představenstva - třetího, p. Leinhase, vyjímám vždy, poněvadž jako jediný mi byl v důležité záležitosti intenzivně nápomocen a je nápomocen i nadále; u něho si ani nemohu přát, aby se věnoval práci ústředního představenstva, ač do něho patří v nejménentnějším smyslu - přál bych si, aby se oba druzí pánové ústředního představenstva k věci vyslovili. Nejde o nějaké obhajování nebo o něco podobného, nýbrž o to, co mají co říci o takovém budoucím utváření Anthroposofické společnosti, která bude mít možnost přijmout do sebe odvětví, která tu máme od roku 1919. Jinak by bylo jejich založení nezodpovědné. A to být nesmí, když je tu již jednou máme. Tyto otázky jsou v nejménentnějším smyslu vážné. A musíme se o ně postarat a diskuse musíme vést věcně, ne osobně. Slova, která tu pronáším, míním zcela věcně a neobracím se jimi ani tak k osobě nebo k osobám ústředního představenstva. Osobnosti tím nejsou očernovány, míním však, že to, co jsem teď opět jasně uvedl, musí být prohovořeno. Budou-li založena obě sdružení, mohlo by se jedno jako pokračování staré Anthroposofické společnosti starat - a starat se musí - o to, co jednou vzešlo z jádra Společnosti; a to druhé by mohlo, poněvadž na tom nemá zájem, kráčet anthroposofickou cestou v užším smyslu. To jsem chtěl krátce nastínit. O věcné stránce promluvíme zevrubněji zítra.